

Verslag van de reis en van de "Tagung der Deutschen Malakozoologischen Gesellschaft",
Wenen, 27 mei tot en met 30 mei 1966.

De "Deutsche Malakozoologische Gesellschaft" werd te Wenen opgericht in 1868. Zij is de oudste wetenschappelijke malacologische vereniging in Europa en tot haar oprichters behoorde de Nederlander Selenka uit Leiden. In 1968 zal het derde Congres van Europese Malacologen (Unitas Malacologia Europaea) te Wenen worden gehouden. Voor de bijeenkomst van de duitstalige Gesellschaft waarvan vele buitenlanders en ook niet-duitsstaligen lid zijn, werd, ter beproeving van de organisatie voor het Congres 1968, Wenen verkozen.

De Nederlandse groep bestond uit drie ploegen: 1. de heer en mevrouw Arends, Nijmegen, met het oudste lid der Nederlandse vereniging, de heer A.L. Brandhorst(83), 's-Gravenhage; 2. De heren L.J.M. Butot, De Bilt, W.Ph. ten Klooster, Assen (beiden Staatsbosbeheer) en de heer W.H. Neuteboom, Heemskerk; 3. de heren Th. Ripken,

Delft, E. Gittenberger, Zoeterwoude en W. Backhuys, Rotterdam (allen studenten R.U. Leiden).

De tweede groep vertrok 25 mei 04.30 u. per auto uit De Bilt en voegde zich te Nijmegen bij groep 1. Zij hadden een eigen program. Groep 3 vertrok op eigen gelegenheid en sloot zich eerst te Wenen aan.

Voor het grootste deel werd de autobahn gevolgd. Onderweg werd gerust en van chauffeurs gewisseld. De rustplaatsen waren zo gekozen dat enig onderzoek kon worden gedaan. In de late namiddag werd Riedenburg in het Altmühltal bereikt volgens program. Onderweg werd verzameld te Limburg/Lahn, Obernburg/Main (bron-onderzoek), Beilngies (Altmühltal + bron-onderzoek). In de vroege morgen van 26 mei werd in Riedenburg verzameld op een helling langs de Burgstrasse. Na vertrek uit Riedenburg werd in het oostelijke deel van het Altmühltal verzameld te Pillhausen tussen Prunn en Kehlheim. Via Passau werd 's avonds Wenen bereikt. Op de route werd bij Vielschhofen/Donau en in de omgeving van Linz nog enig onderzoek gedaan.

De wetenschappelijke vergadering begon 27 mei te 9 uur in het Natuurhistorisch Museum te Wenen.

Dr. L. Forcart (Zwitserland) besprak anatomische verschillen in de genitalia van drie Lehmannia-soorten en demonstreerde deze verschillen en de verspreiding van deze soorten aan de hand van dia's.

Dr. P. Kaiser (Duitsland) sprak over het ontstaan van de haren op de huizen van behaarde slakjes en het patroon daarvan. De studie was gedaan aan Trichia hispida. Het histologisch aspect werd geïllustreerd met dia's. De afgebroken schaal regeneert eerst zonder beharing. Dan wordt één haar gevormd, vervolgens worden twee haren gevormd links en rechts vóór de eerste haar. Het geregenereerde deel heeft een eigen haarpatroon doch sluit uiteindelijk bij het bestaande patroon aan.

Dr. W. Kühnelt (Oostenrijk) vertelde over de noord-zuid verspreiding van bepaalde slakkensoorten in het Alpengebied en vergeleek de verschillende verspreidingspatronen.

Dr. R. Sieber (Oostenrijk) sprak over zijn studie van de fossiele mollusken in het tertiair van Oostenrijk.

Dr. J. Radic O.F.M. (Joegoslavië) gaf een overzicht van de vondsten van de zeldzame Mitra zonata uit de Middellandse Zee.

Aansluitend volgde de huishoudelijke vergadering, die opende met een rede van voorzitter, dr. A. Zilch. Hij heette vooral de buitenlandse leden hartelijk welkom en sprak er zijn vreugde over uit, dat de Nederlanders met zo een sterke delegatie (9 man onder 42 leden) waren opgekomen. Hij dankte dr. Paget voor de organisatie en alle moeite aan de voorbereiding van de Tagung verbonden. Van de Oosteuropese landen had alleen de heer dr. J. Radic O.F.M. toestemming van zijn regering gekregen zijn voordracht in Wenen uit te spreken. De andere Oosteuropese malacologen hadden hun aanmelding moeten intrekken. Een 92-jarige malacoloog uit Armenië (USSR) kreeg geen uitreisvergunning omdat hij geen bloedverwanten in 1e of 2e graad in Wenen bezat. De andere Oosteuropese landen hadden uitreisvia geweigerd omdat hun onderdanen in een bijeenkomst van een "Deutsche" Gesellschaft niets zouden kunnen leren. De "Deutsche Gesellschaft" is in wezen nooit "Duits" geweest in de beperkte zin van heden. Het "Deutsch" in deze naam uit 1868 is steeds in zijn meest uitgebreide zin bedoeld geweest en was nooit aan een natie gekoppeld. Vanaf haar oprichting, - de Nederlander Selenka behoorde tot de oprichters, - had de vereniging een internationaal karakter en vele niet-Duitsers zijn als lid toegetreden. Dr. Zilch vertoonde een foto van de stichters op de eerste bijeenkomst genomen.

De overleden leden werden staande in stilte herdacht en hun namen genoemd.

Prof. dr. E. Degner werd bij gelegenheid van zijn 80e verjaardag tot erelid benoemd.

De financiële en andere verslagen zijn in dit verslag niet van belang. Ik wil hier nog vermelden dat de oplage van het officiële orgaan van de Deutsche Gesellschaft: het Archiv für Molluskenkunde, 500 exemplaren draagt, een wereldomvattende inhoud en voornamelijk een malacosystematisch aspect heeft. Het tijdschrift kan niet volledig door de Vereniging worden bekostigd. De uitgave wordt voornamelijk gefinancierd door een hoge toelage van het Museum Senckenberg, Frankfurt am Main, dat het tijdschrift in de ruilactiviteiten heeft betrokken en zodoende haar bibliotheek kan versterken. Daarbij geeft de Deutsche Malakozoologische Gesellschaft een gestencild mededelingenblad uit zoals ook de Nederlandse Vereniging haar "Correspondentieblad" uitgeeft.

Het aftredende bestuur werd in gelijke samenstelling herkozen. De voorzitter roept alle leden op hun foto aan de vereniging toe te zenden. De vereniging bezit een uitgebreid fotoarchief, dat een grote historische waarde heeft.

De volgende bijeenkomst zal in 1967 in Schwaben-Ulm worden gehouden. Daarna volgt het 3e Congres van de Unitas Malacologia Europaea in 1968 te Wenen en voor de Tagung 1969 werd Frankfurt am Main uitverkoren.

In de namiddag werden de verzamelingen van het Natuurhistorisch Museum bezichtigd.

Excursies

28 mei 1966. Na een touristisch bezoek aan de Abdij Melk werd het malacologisch

belangrijke Aggstein bezocht. Op het terrein van de slotruïne Aggstein werden Laciniaria biplicata chuenringorum en Clausilia dubia moldanubica als endemen van de Wachau bestudeerd. L. biplicata en C. dubia komen ook in Nederland voor. L. biplicata als de grote vorm van de typische soort en C. dubia in de vorm suttoni, die wij alleen kennen van wilgen in de uiterwaarden van onze rivieren. In dit gebied ligt de meest oostelijke vindplaats van de in Nederland algemene Cepaea nemoralis die verder naar het oosten vervangen wordt door Cepaea vindobonensis welke vorm dan ook te Dürnstein werd aangetroffen.

29 mei 1966. De excursie naar de Rax Alp kon wegens het ongunstige weer van de voorgaande dagen geen doorgang vinden. De vindplaats van de beloofde Cylindrus obtusus op 1500 m hoogte was onbereikbaar: de sneeuwgrens bevond zich op 1200 m. Ten zuiden van Wenen werden de rotsformaties te Mödling onderzocht waar de Clausiliide Herilla bosniensis werd gevonden. Deze oostelijke soort is hier einde vorige eeuw of begin van deze eeuw ingevoerd en heeft zich uitstekend gehandhaafd, zonder dat de slakkenfauna daar merkbaar onder heeft geleden. Ook werd een van de vele vormen van Clausilia dubia hier op de rotsen aangetroffen met vele andere soorten waarvan er enkele in Zuid-Limburg nederlands gebied bereiken. Iets zuidelijker werd Bad Fischau bezocht. Door het uittredende bronwater wordt een badgelegenheid gevoed. In het beekje dat het water uit dat Bad afvoert werden Theodoxus prevostianus, Bythinella parreyssi en Fagotia acicularis verzameld. Enkelen van ons konden tot de eigenlijke bron doordringen en daar vele Bythinella's verzamelen. Tegen alle verwachting in gelukte het, deze Bythinella-soort levend naar Nederland voor nadere bestudering over te brengen. In een Limburgse bron werd eens Bythinella dunkeri gevonden, doch levend materiaal voor onderzoek kon daarna niet meer worden verkregen. Het materiaal uit Bad Fischau was daarom bijzonder welkom.

Te Stixenstein werd daarna een vochtige helling onderzocht. Na dit wetenschappelijk deel volgde een touristisch bezoek aan het Stift Heiligenkreuz.

30 mei 1966. Het gezelschap bezocht Nexing. Hier treedt een laag aan de oppervlakte waarin een aan soorten rijke fossiele brakwaterfauna kon worden bestudeerd onder leiding van prof. dr. Papp, Palaeontologisch Instituut Wenen. Voor een deel van de Nederlandse deelnemers was de recente slakkenfauna van de directe omgeving van groter belang en deze kreeg dan ook de volle aandacht.

De vrije namiddag werd door een aantal Nederlanders uitgebuit voor een verzameltocht in de bergen op eigen gelegenheid. De beide bestuursleden van de N.M.V. trokken zich met enkele bestuursleden van de Deutsche Gesellschaft en de Europese Unitas terug voor een maaltijd en besprekingen in het Prater en tenslotte op hun kamers om enige zorg te besteden aan zichzelf, aan de administratie en aan het verzameld materiaal.

In de avonduren kwam het gehele gezelschap bijeen te Sievering voor een laatste bespreking, een gezellig samenzijn en het afscheid. Deze slotavond bracht ons eerst goed nader tot elkaar. Over de wijn en de broederschapsdronk werden bestaande banden tot vriendschapsbanden, de vriendenkring vergroot en de mensen rijker. Onze heer Brandhorst was de ster van de avond.

Dit bij elkaar zijn in Wenen kan ons in Nederland iets leren. Een avond per jaar zonder de slakken, maar met de mensen tezamen gezellig zijn.

31 mei 1966. Op de terugweg werd in de omgeving van Enns langs de autobahn gestopt en verzameld. Talrijk waren hier Helicella obvia en de uit Nederland ook bekende Monacha cartusiana terwijl ook Cepaea hortensis daar werd gevonden.

Een landbouwgebied in de omgeving van Waizenkirchen, waar ook de middagmaaltijd werd gebruikt, leverde na kort onderzoek een fauna van droog grasland op, waarvan Pupilla muscorum, Vallonia excentrica, Vertigo pygmaea, Succinella oblonga en Trichia hispida nu reeds kunnen worden genoemd.

Bij Schäring werd de grens met Duitsland gepasseerd en tijd gevonden voor een onderzoek van muren en rotsformaties langs de Inn, waar de gezochte Laciniaria biplicata en Clausilia dubia met een aantal andere soorten werd gevonden.

Op aanwijzingen te Wenen van de heer Hässlein in schetsen ontvangen, kon in de omgeving van Kurzen een Elsenbrook worden gevonden waarin Trichia striolata was verzameld, doch niet door ons kon worden buitgemaakt.

Veel voordeel gaven Hässleins schetsen voor het Altmühltal waar enkele lokaliteiten die voor ons onderzoek van belang waren snel konden worden gevonden. Te Riedenburg werd de nacht doorgebracht.

1 juni 1966. Voor het ontbijt werd een helling in het stadje nog geïnventariseerd. Na het vertrek werd een intensief onderzoek ingesteld naar de bronnenfauna van een bron te Prunn. De door ons gezochte soorten konden slechts met veel moeite door de heer Ten Klooster in lege huisjes voor ons worden verzameld doch de zo zeer benodigde levende dieren konden niet worden buitgemaakt.

Daar het in verband met onze beroepsbezigheden op 2 juni niet mogelijk was het onderzoek in andere bekende bronnen langs de route voort te zetten, werd onder regelmatig wisselen van bestuurders de tocht met een korte onderbreking voor het middagmaal tot Nijmegen voortgezet en aldaar met een avondmaal besloten.

Terugblik

Het is duidelijk geworden dat de "Deutsche Malakozoologische Gesellschaft" hoewel internationaal van opzet, gezien het Duitse politieke verleden niet meer in staat is het wetenschappelijke contact met vooral de Oosteuropese collega's te organiseren en te bestendigen. De betrokken regeringen weigeren blijkbaar hun vakmensen de nodige reisdocumenten te verstrekken.

De oprichting van de Unitas Malacologia Europaea (Londen 1962) heeft deze taak met succes (Londen 1962, Kopenhagen 1965) overgenomen. Het strekt dr. Zilch (Frankfurt/Main) tot eer dat hij desondanks zowel binnen de Deutsche Gesellschaft (Archiv Molluskenkunde) als binnen de Unitas, zoveel werk verzet om de volkeren tot elkaar te brengen. Het zozeer gewenste en zo nodige internationale contact binnen West-Europa althans, wordt door deze activiteit mogelijk en frequenter. De kennismaking met elkaar leidt bovendien tot steeds groter internationaal contact omdat mede daardoor de nationale jaarlijkse bijeenkomsten een internationaal aspect gaan krijgen. Dit is van zeer groot belang, dat zich buiten het eigen wetenschappelijk gebied uitstrekt tot binnen het terrein van economische en politieke samenwerkingen in Europa. Deze reis heeft ons in de gelegenheid gesteld iets te zien van de fauna van onderaardse wateren op die plaatsen waar zij naar buiten treden. Uit de dissertatie van Bolling (1966) bleek reeds dat ook lichte vervuiling voor deze subterrane fauna fataal is. In Nederland waren twee vindplaatsen van deze zeldzame milieu's bekend. De put in het Jekerdal met Paladilhia bourguignati is vernield; de bron Bermentyn (gem. Vaals) met Bythinella dunkeri heeft na de ontdekking niets meer opgeleverd. In Bad Fischau kon Bythinella parreyssi levend worden verzameld voor nader onderzoek. Soorten van Bythiospeum werden op doorreis alleen als lege huisjes gevonden.

Wij stellen U voor, de in dit verslag aangekondigde bijeenkomsten voor 1967, 1968 en 1969 te gaan meemaken. Over de organisatie daarvan vindt U berichten in de volgende C.B.'s.

L.J.M. Butot.